

Самодін Артем Володимирович,
завідувач кафедри криміналістики та
судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент;

Петров Сергій Євгенович,
доцент кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДІТЕЙ

Сучасні умови організації освітньої діяльності у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, забезпечення покращення якості та практичної спрямованості викладання вимагають більш широкого запровадження нових методологічних підходів та інноваційних педагогічних технологій до формування знань та вмінь здобувачів вищої освіти щодо блоку професійно-орієнтованих криміналістичних дисциплін.

Особливо гострою проблемою перегляду реалізації традиційних форм навчання постала у березні 2020 року у зв'язку із запровадженням карантину та введенням обмежувальних протиепідемічних заходів щодо запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 [8].

У зв'язку із цим, відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України, заклади вищої освіти розгорнули активну роботу щодо широкого запровадження дистанційних технологій навчання, які передбачають здійснення взаємодії між учасниками освітнього процесу як асинхронно, так і синхронно в часі з використанням широкого спектру інформаційно-телекомунікаційних інструментів.

Водночас особлива увага під час проведення поточного контролю та самоконтролю навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, поряд із традиційними дистанційними такими формами (наприклад, автоматизовані тести) приділяється завданням, що потребують розгорнутої, творчої відповіді (наприклад, кейси) [11]. Науково-педагогічним працівникам (викладачам) рекомендовано відкоригувати навчальний матеріал, звернувши увагу на завчасність підготовки певного відеоматеріалу, зокрема відео лекцій, а також завдань у яких студенти, вирішуючи завдання, мають доповнювати порушену тему власними новими питаннями [12].

Такий підхід до забезпечення студентоцентрованого освітнього процесу у Національній академії внутрішніх справ забезпечується через створення можливостей для реалізації гнучких траєкторій навчання, організацію самостійної роботи здобувачів та упровадження інноваційних педагогічних технологій. При цьому, відповідно до

концептуальних засад організації науково-навчальної діяльності зі здобувачами, забезпечує підготовку фахівців, здатних творчо мислити, вирішувати завдання проблемного і пошукового характеру, самостійно оволодівати новими знаннями, бути професійно мобільними і компетентними, мати здібність до аналізу й узагальнення матеріалу [7].

Одним із механізмів реалізації такого підходу є широке використання інтерактивних технологій навчання, у тому числі так званого «кейс-методу» (case study), або методу ситуаційного аналізу, сутність якого, полягає у тому, що тим, хто навчається, пропонується осмислити реальну професійну ситуацію, опис якої водночас відображає не тільки якусь практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, які необхідно засвоїти для її розв'язання, а також навчати учнів креативно мислити, вирішувати складні неструктуровані проблеми, які неможливо вирішити аналітичним шляхом [6].

Зазначений метод навчання досить широко описується у наукових працях присвячених педагогіці вищої школи, на сторінках Інтернет-видань та набув досить широкого розповсюдження у підготовці фахівців закордоном, а також в Україні. Водночас його використання під час викладання блоку криміналістичних навчальних дисциплін (у тому числі, методики розслідування кримінальних правопорушень) у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, до яких належить й Національна академія внутрішніх справ (далі – Академія), має свою специфіку. Адже, криміналістична методика є перш за все системою наукових положень і сформованих на їх основі практичних рекомендацій, що забезпечують ефективність діяльності слідчого та інших компетентних суб'єктів з розслідування та попередження окремих видів кримінальних правопорушень. [3, с. 569]. При цьому, криміналістична характеристика у методиці розслідування згвалтувань традиційно включає спосіб та обстановку вчинення згвалтувань; типову «слідову картину»; особи злочинця та потерпілого [3, с. 615].

Така концепція побудови проведення криміналістичних занять потребує перегляду вектору професійно-спрямованого навчання, адже курсант має вивчати не науку в об'ємі навчальної дисципліни, а конкретну практичну ситуацію за допомогою поєднання наукових знань у розрізі окремих навчальних дисциплін, оскільки у слідчій практиці існує необхідність швидкого поєднання набутих знань та навичок, наприклад під час проведення конкретної слідчої (розшукової) дії.

Зазначені елементи мають бути обов'язково враховані під час побудови відповідного кейсу та застосування кейс-методу під час проведення занять, у тому числі й з використанням дистанційних технологій, а також враховувати можливість використання інтерактивного (віртуального) простору та навчальних ситуаційних відео завдань. Наприклад, мультимедійний навчальний посібник «Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні», містить відеозавдання у формі реальних практичних ситуацій розмішених у

відкритому доступі мережі Інтернет [5]. Під час самостійної підготовки курсанти мають оцінити ситуацію на відеозаписі, надати правову кваліфікацію та окреслити особливості події, описати алгоритм дій слідчо-оперативної групи, визначити першочергові слідчі (розшукові) дії та види експертиз, які мають бути призначені.

Сьогодні в Академії кейс-метод також реалізовано за допомогою впровадження в освітній процес «поліцейського квесту», під час проведення якого здобувачі вищої освіти усвідомити та «відчути» не лише окремі елементи діяльності слідчого, наприклад, окремі аспекти організації роботи слідчо-оперативної групи або проблематику кваліфікації кримінальних правопорушень, а комплексність тих завдань, які вирішує слідчий здійснюючи досудове розслідування у конкретному кримінальному провадженні – від виїзду слідчо-оперативної групи на місце події і до його закінчення у процесуальній формі, визначеній кримінальним процесуальним законом [9, с. 384–385].

Організаційною формою використання кейс-методу під час викладання методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності дітей є запровадження у 2019 році профільними кафедрами Академії тренінгу «Допит малолітньої або неповнолітньої особи під час досудового розслідування» [2] з використанням можливостей навчально-тренувального полігону «Зелена кімната» [4]. Реалізована мета тренінгу полягає у формуванні кримінально-процесуальних, тактико-криміналістичних і психолого-комунікативних навичок курсантів та магістрів під час проведення вербальних слідчих (розшукових) дій щодо малолітніх і неповнолітніх учасників кримінального провадження, з використанням міжнародної практики [1] роботи органів кримінальної юстиції з неповнолітніми [10].

Продовженням розвитку «кейсу» щодо методики розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності дітей є створення у 2020 році Академією спільно з Головним слідчим управлінням Національної поліції України навчально-практичного фільму «Розслідування злочинів проти статевої свободи та недоторканності дітей» як методичної рекомендації щодо алгоритму дій працівників поліції при реагуванні та подальшому розслідуванні злочинів зазначеної категорії.

Відповідно до змодельованого сюжету на основі аналізу реальних практичних слідчих ситуацій описується та послідовно відтворюються такі основні компоненти сюжету фільму як: прийняття заяви про злочин, опитування заявника, алгоритм першочергових дій поліції за фактом вчинення злочину та внесення органом досудового розслідування відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; допит неповнолітньої потерпілої за участю законного представника, психолога, представників ювенальної превенції з використанням можливостей приміщення «зелена кімната» та застосування спеціальних методик спілкування із дітьми, які стали жертвами

сексуального насильства для як найменшого психічного травмування; складання композиційного портрету злочинця зі слів потерпілої, який у подальшому як орієнтування розповсюджується серед підрозділів поліції, громадських місцях, засобах масової інформації та Інтернет-ресурсах; виїзд та робота слідчо-оперативної групи на місці події, використання техніко-криміналістичних засобів для виявлення, вилучення та фіксації слідової інформації, а також матеріальних об'єктів, які можуть бути доказами у провадженні; висунення та перевірка слідчих версій, а також проведення окремих слідчих (розшукових) дій, які спрямовані на становлення та затримання особи, яка вчинила злочин; затримання, допит і судово-медичне освідування підозрюваного з метою виявлення на ньому слідів злочину та відібрання необхідних біологічних зразків для проведення подальших судово-експертних досліджень; тактичні особливості роботи слідчо-оперативної групи під час проведення обшуку за місцем проживання підозрюваного та вилучення об'єктів, які можуть бути речовими доказами; застосування спеціального технічного засобу комп'ютерного поліграфа під час опитування підозрюваного з метою отримання орієнтувальної інформації; призначення та проведення судових експертів та застосування заходів забезпечення кримінального провадження на стадії досудового розслідування. При цьому, зазначений навчально-практичний фільм стане одним із елементів профільної професійної підготовки та підвищення кваліфікації слідчих Національної поліції України.

З врахуванням викладеного, можливість використання кейс-методу у викладанні методики розслідування кримінальних правопорушень потребує не лише якісної постановки викладачем-криміналістом проблемної практичної ситуації перед здобувачем вищої освіти у межах програми навчальної дисципліни, а й створення певних додаткових умов як інтерактивні навчальні полігони, електронні дидактичні засоби навчання, (мультимедійні навчальні посібники, автоматизовані робочі місця, імітаційні комп'ютерні програми щодо розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, навчальні відеофільми, а також відео фрагменти з місць вчинення злочинів), сучасне обладнання навчальних аудиторій тощо. Зазначимо, що ефективність засвоєння навчального матеріалу з використанням кейс-методу посилюється запрошенням на підсумкове заняття фахівців-практиків, або виїзними заняттями до територіальних підрозділів органів досудового розслідування Національної поліції України та Експертної служби МВС України.

Комплексна реалізація зазначених напрямів дозволить використовувати не лише кейс-метод під час проведення окремих занять з методики розслідування кримінальних правопорушень, а й розробити та впровадити окремі кейс-технології професійно-орієнтованого навчання в Національній академії внутрішніх справ.

Список використаних джерел

1. Chornous Y., Reznik N., Samodin A., Nikitina Dudikova H. Techniques of procedural actions performance in green room environment: comparative analysis of european and ukrainian practices. *International Journal of Advanced Science and Technology* Vol. 29, No. 6s, (2020), pp. 1109–1115. URL: <http://sersc.org/journals/index.php/IJAST/article/view/9200/5083>.
2. Makarov M., Samodin A. «police quest» in the educational process of the National academy of internal affairs: workplaces and training grounds. *Application of English Language in the Teaching of Criminal Legal Disciplines* URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/14293>.
3. Криміналістика: підручник. Пясковський В.В., Черноус Ю.М., А.В. Самодін та ін.; за заг. ред. В.В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Філія вид-ва «Право», 2020. 752 с.
4. Навчально-тренувальний полігон «Зелена кімната». Презентаційний фільм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4ZBtjX96XA>.
5. Науковий твір «Мультимедійний навчальний посібник «Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні». Осауленко О.А., Самодін А.В., Степанова Г.М. та ін. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/3011>.
6. Пашенко Т.М. Застосування кейс-технологій у підготовці кваліфікованих робітників. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/8792/1/%D0%9F%D0%B0%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE2.pdf>.
7. Положення про регламентацію забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти в Національній академії внутрішніх справ: Схвалене рішенням Вченої ради НАВС від 28.01.2020 протокол № 2 та затверджене наказом НАВС від 17.02.2020 № 215. URL: <https://okop.naiu.kiev.ua>.
8. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF>.
9. Самодін А.В. Поліцейський квест як елемент практичної складової освітнього процесу. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології*. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/9610/>
10. Український вимір європейського досвіду: нове тренінгове заняття. *Офіційний веб-портал Національної академії внутрішніх справ*. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/news/ukrayinskij-vimir-yevropejskogo-dosvidu-nove-treningove-zanyattya.html>.
11. Щодо застосування організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів вищої освіти із застосуванням дистанційних технологій. Лист Міністерства освіти і науки України від 14.05.2020 № 1/9-249. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-potochnogo-semestrovogo-kontrolyu-ta-atestaciyi-zdobuvachiv-osviti-iz-zastosuvannyam-distancijnih-tehnologij>.
12. Як підтримати чесність дистанційного навчання? *Академічна доброчесність. Інформаційний бюлетень*. Випуск № 8. Квітень 2020 р. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/yak-pidtrymaty-chesnist-dystantsijnogo-navchannya-infobyuletен-8/>.